

Rahapesu Andmebüroo

Pronksi 12
10117 Tallinn
info@fiu.ee

Tallinn, 02.04.2025

Rahandusministeerium

Suur-Ameerika 1
10122 Tallinn
info@fin.ee

SELGITUSTAOTLUS

Meil on küsimus alternatiivfondi valitseva fondivalitseja (edaspidi **ettevõte**) poolt rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses (edaspidi **RahaPTS**) ning rahvusvahelise sanktsiooni seaduses (edaspidi **RSanS**) sätestatud kohustuste täitmisest võimalikkusest nimetatud seadustes sätestatud mahus ja viisil.

Pöördume küsimusega Rahapesu Andmebüroo ja Rahandusministeeriumi poole, arvestades, et Rahapesu Andmebüroo põhiülesandeks on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine Eestis ning Rahandusministeeriumi vastutusalasse kuuluvad finantsteenuseid reguleerivad õigusaktid, muu hulgas investeerimisfondide seadus (edaspidi **IFS**), RahaPTS ja RSanS. Meile teadaolevalt on tegemist pikaajase praktilise probleemiga fondivalitsejate jaoks, kes pakuvad avalikke reguleeritud turul noteeritud фонде. Palume vastavalt märgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise ning kollektiivse pöördumise esitamise seaduse §-le 3 Rahapesu Andmebüroolt ning Rahandusministeeriumilt selgitust, millises mahus peaksid kohalduma fondivalitsejale, mis valitseb avalikke фонде, mille osakud või aktsiad on kauplemisele võetud reguleeritud väärtpaberiturul või mitmepoolses kauplemissüsteemis, RahaPTS-is ning RSanS-is sätestatud kohustused hooldusmeetmete kohaldamiseks – pidades silmas sellise fondivalitseja võimalusi hooldusmeetmeid praktikas rakendada.

Esitame all olukorra kirjelduse koos analüüsi ja põhjendustega, miks meie hinnangul ei ole võimalik fondivalitsejal, mis valitseb фонде, mis on registreeritud kauplemiseks reguleeritud turul (nt Nasdaq Tallinna börsil), võimalik hooldusmeetmeid muude finantsjärelevalve subjektidega (nt krediidasutused, makseasutused, investeerimisühingud), millel on otsene kontakt oma klientidega, samal määral kohaldada.

1. ASJAOLUDE KIRJELDUS

Ettevõtte soovib pakkuda avalikke alternatiivfonde, mille osakud registreeritaks kauplemiseks Nasdaq Tallinna börsil. Ettevõttele teadaolevalt ei saa fondivalitseja kirjeldatud juhul fondi osakuid ostvate klientide kohta klientidelt otse informatsiooni, mida fondivalitseja vajaks hooldusmeetmete rakendamiseks.

Nasdaq Tallinna börs haldab ja korraldab platvormi osakute ostuks ja müügiks, samas kui Nasdaq CSD SE Eesti filiaal tegutseb keskodepositooriumina ning täidab väärtpaberiarveldussüsteemi korraldaja rolli. Fondivalitsejale laekub Nasdaq CSD SE Eesti filiaalilt igakordse päringu alusel üksnes järgmine teave klientide kohta: nimi, isikukood, aadress, koduriik. Fondivalitsejatel puudub kirjeldatud ärimudeli puhul otsene kontakt klientidega, mis tähendab, et fondivalitsejatel puudub kontroll ka selle üle, kes saavad valitsetava fondi

osakuomanikeks ja milliseid hoolsusmeetmeid ning millises mahus enne fondi osakute omandamist kliendi suhtes kohaldatakse teiste kohustatud isikute poolt. Kliendid ostavad avalike kaubeldavate fondide osakuid läbi enda kontohalduri (s.o vahendaja, mis on reguleeritud turu osapool, ning milleks üldjuhul on krediidasutused ja investeerimisühingud) ning praktikas kontohaldurid infot oma klientide kohta fondivalitsejatele ei edastada (viidates mh pangasaladusele). Kontohalduritele ei tulene seadusest kohustust (ja meie hinnangul ei ole selleks ka vajadust) fondivalitsejatele enda klientide kohta kogutud infot edasi anda.

Kontohalduri kaudu fondi osakute ostmisel on kliendi suhtes hoolsusmeetmete kohaldamise kohustus esmalt kontohalduril, mis peab mh tuvastama kliendi isikusamasuse ja tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu ning asjakohasel juhul koguma teavet kliendi rikkuse päritolu kohta. Lisaks eeltoodule on ka väärtpaberite keskkodepositoorium RahaPTS § 2 lg 1 p 12 kohaselt kohustatud isikuks ehk isikuks, mis peab samuti kohaldama hoolsusmeetmeid.

Meile teadaolevalt on laialt levinud ka esindajakontode kasutamine fondiosakute omandamisel, millisel juhul fondivalitsejal ei olegi võimalik Nasdaq CSD SE Eesti filiaaliit saada päringu alusel infot oma tegelike klientide (s.o tegelike osakuomanike) kohta. Väärtpaberite registri pidamise seaduse § 6 lg 7 kohaselt on esindajakontol olevatest väärtpaberitest tulenevate õiguste teostamiseks õigustatud ja kohustuste täitmise eest vastutav esindajakonto omaja. Esindajakonto omajad on reguleeritud finantsjärelevalve subjektid (kelle suhtes teostatakse tegevusloa taotluse protsessis ning vastavate asjaolude muutumisel põhjalik taustauuring, sh selle juhtide ja omanike kohta), mistõttu ei ole meie hinnangul praktiliselt teostatav ega vajalik, et fondivalitseja hakkaks omakorda hoolsusmeetmeid rakendama tegevusluba omavate ning finantsjärelevalve all olevate krediidasutuste ja investeerimisühingute suhtes.

Eeltoodust nähtub, et fondivalitseja võib saada regulaarsete päringute alusel piiratud teabe (nimi, isikukood, aadress, koduriik) üksnes teatud hulga klientide kohta, kelle suhtes saaks rakendada mõningaid RahaPTS-is ja RSanS-is sätestatud hoolsusmeetmeid. Esindajakontode taga olevate lõppklientide kohta fondivalitsejatel info puudub ning seda ei ole võimalik saada.

26.10.2017 jõustunud RahaPTS-iga tehti fondivalitsejatele, mis valitsevad kohustuslikke pensionifonde, välisus kohustusest rakendada klientide suhtes hoolsusmeetmeid, kuivõrd kohustuslike kogumispensionide fondivalitsejatel puudus reaalne võimalus keelduda: 1) isikuga ärisuhte loomisest ja seega fondi osakute väljalaskmisest ja 2) keelduda rahaliste vahendite vastuvõtmisest, mis tulevad otse Maksu- ja Tolliametilt ega saa olla kuritegelikust tegevusest pärit - tegemist on maksudega, mis on tasutud palgalt.¹ Kohustuslike pensionifondide fondivalitsejal oluks ka kohustus ärisuhte teatud tingimustel üles öelda, kuigi praktiliselt ei olnud seda võimalik teha, kuna fondivalitsejal puutub kontakt (sh leping) kliendiga.

Teiste fondivalitsejate suhtes, mis haldavad muid fonde kui pensionifondid, ent millel on sarnane ligipääs klientide andmetele nagu on pensionifondi valitsejatel, erisust kehtestatud ei ole: RahaPTS § 6 lg 2 p 6 kohaselt on finantseerimisasutus RahPTS-i tähenduses fondivalitseja, välja arvatud kogumispensionide seaduse tähenduses kohustusliku pensionifondi valitsemisel, ja aktsiaseltsina asutatud investeerimisfond

¹ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus 459 SE seletuskiri lk 31, internetis kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fb03e20e-caf7-463d-9b60-ddf6021742b2/rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamise-seadus/>

investeeringufondide seaduse tähenduses. Vastavalt RahaPTS § 2 lg 1 p 2 kohaldatakse RahaPTS-i finantseerimisasutuse majandus-, kutse-, ja ametitegevuses.

Meie hinnangul on fondivalitsejal, mis valitseb alternatiivfonde, mida pakutakse reguleeritud turul, äärmiselt piiratud võimalused kohaldada oma klientide (sh lõppklientide) suhtes hoolsusmeetmeid kliendiga otsese kontakti ja kliendilepingu puudumise tõttu (eksisteerib kaks vahelüli – kontohaldurid ja reguleeritud turu korraldaja, mille käest fondivalitseja võib proovida saada kliendiinfot). Nasdaq CSD SE Eesti filiaalilt igakordse päringu alusel klientide kohta saadud andmete alusel oleks ettevõttel võimalik teha PEP-i, sanktsiooninimekirja ja meediamonitooringu kontroll. Kuivõrd ettevõtte saaks üksnes piiratud info (üksnes andmed, kuid mitte dokumente ja tõendeid, mis kinnitavad neid andmeid), ei saaks ettevõtte ka kontrollida hoolsusmeetmete kohaldamise piisavust. Ettevõttel puuduks võimalus kontrollida fondiosakute ostmiseks kasutatud rahaliste vahendite allikat, tuvastada ebaharilikke tehinguid või tehingumustreid, varasemat investeeringukogemust, jms. Veelgi enam, ettevõttel oleksid praktikas piiratud võimalused (kui üldse) kohaldada piiravaid meetmeid kliendi suhtes (nt lõpetada erakorraliselt ärisuhe, piirata või lõpetada teenuse pakkumine jms). Ettevõtte on sunnitud tuginema eeldusele, et kontohaldurid on rakendanud ja rakendavad ka ärisuhte ajal kliendi suhtes hoolsusmeetmeid järgides seaduses sätestatud.

Mööname, et nende klientide osas, kelle isik oleks ettevõttele teada, saaks monitoorida ka fondi osakute ostmise tehinguajalugu ja tuvastada kõrvalekandeid tavapärasest tehingumustrist, ent sel puuduks praktiline väärtus, kuivõrd ettevõtte saab info kliendi kohta (sh info selle kohta, kas isik on jätkuvalt ettevõtte klient) kahe vahendaja kaudu, mistõttu ettevõttel puuduks mõistlik võimalus kliendilt otse selgitusi küsida. Kusjuures samade asjaolude kohta võib olla selgitusi küsinud ka juba kontohaldur, aga ettevõttel pole võimalik seda teada. Kirjeldatud olukord oleks kliendi jaoks tülikas ja tõenäoliselt arusaamatu, sest klient ei ole otse fondivalitsejaga lepingut sõlminud. Meie hinnangul ei oleks see ka praktiline, kuivõrd rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise ning sanktsioonide kohaldamiseks vajalikke hoolsusmeetmeid rakendavad klientide suhtes juba kaks selleks seaduse alusel kohustatud isikut (kontohaldurid ning reguleeritud turu korraldajad).

Üldise riski maandamise meetmena saab ettevõtte otsustada, millisele reguleeritud turule osakud kauplemisele viia. Samuti saab kontohalduritena tegutsevate finantsjärelevalve subjektide osas viia läbi regulaarseid meediamonitooringuid. Need on aga vaid kaudsed klientide rahapesu ja terrorismi rahastamise ning sanktsioonide rikkumise riskide maandamise meetmed ning ei täida kehtivas RahaPTS-is ja RSanS-is sätestatud hoolsusmeetmete kohaldamise kohustust klientide suhtes. Samuti ei ole fondivalitsejatel praktikas võimalik täita RahaPTS § 24 tingimusi, et anda hoolsusmeetmete täitmine edasi kontohalduritele või tugineda nende kogutud andmetele: kuna kontohalduritel ei ole kohustust jagada hoolsusmeetmete kohaldamisel kogutud andmeid, siis hoolimata vastavast õigusest ei ole kontohaldurid üldiselt nõus oma klientide infot jagama (seda tulenevalt IKÜM-is sätestatud isikuandmete kaitse ning pangasaladuse hoidmise kohustusest).

Eeltoodut arvesse võttes oleme arvamisel, et fondivalitsejad, mis pakuvad reguleeritud turul noteeritud avalikke fonde, peaksid olema sarnaselt fondivalitsejatega, mis valitsevad kohustuslikke pensionifonde, hoolsusmeetmete rakendamise kohaldamisalast välistatud.

2. SELGITUSTAOTLUS

Palume Rahapesu Andmehürool ning Rahandusministeeriumil selgitada järgmist:

- kas kirjeldatud olukorras eksisteerib ettevõttel reguleeritud turul kaubeldava fondi valitsemisel kohustus kohaldada igal juhul RahaPTS-is ja RSanS-is sätestatud hoolsusmeetmeid hoolimata sellest, et kehtivat regulatsiooni ei ole praktikas võimalik täita. Arvestades seejuures, et õiguse üldpõhimõtte *nulla obligatio imposibile est* kohaselt ei saa kedagi õiguslikult kohustada millekski, mida ei ole võimalik täita.

Juhul, kui Rahapesu Andmehüroo ja Rahandusministeeriumi hinnangul on fondivalitsejatel, mis valitsevad reguleeritud turul kaubeldavaid фонде, seadustest tulenev kohustus kõikide klientide suhtes hoolsusmeetmeid kohaldada, palume selgitada, kuidas peate nende täitmist praktikas võimalikuks, arvestades eelpool kirjeldatud.

Küsimuste korral olen hea meelega valmis arutama, sh telefoni teel.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Kirsti Pent
vandeadvokaat